

🌀 **שם המחקר:** תפיסות חינוכיות של מנהלי בתי ספר, מפקחים ומובילי מדיניות חינוכית בנוגע לשילוב בוגרים

עם מוגבלות שכלית בעבודה במסגרות חינוכיות

🌀 **שנה:** 2021

🌀 **סוג:** מחקר

🌀 **מס' קטלוגי:** 890-59-2018

🌀 **שם החוקר:** ד"ר היידי פלביאן

🌀 **רשות המחקר:** המחלקה לחינוך מיוחד, המכללה האקדמית אחוה

תקציר

מחקר זה נעשה במימון קרן שלם והמכללה האקדמית אחוה

השתלבותם של תלמידים עם צרכים מיוחדים במערכת החינוך ובחברה הינו תהליך מורכב המייצג את התפיסה החברתית של השותפים לחברה. תפיסה זו משתנה ומושפעת מהתהליכים התרבותיים והחברתיים המתקיימים בכלל בחברה, ומכאן נובעים ההבדלים ביישום תהליכי ההשתלבות בין מדינות שונות. יתרה מכך, השתלבותם של אנשים עם צרכים מיוחדים משתנה במהלך שנות חייהם החל מהשתלבותם כתלמידים במערכת החינוך ובהמשך בהתייחס להשתלבותם כבוגרים בחברה. בכל תקופת חיים הדרכים ליישום תהליכי ההשתלבות מגוונות, ומשתנות בעיקר בהתאם לסוג הלקות וגיל הילדים / הבוגרים. בישראל לדוגמא, בהתאם לחוק החינוך המיוחד (2018) השתלבותם של ילדים עם צרכים מיוחדים במערכת החינוך מלווה ע"י אנשי מקצוע רבים שמתמקדים בתהליכי הוראה ולמידה בתחומים שונים, בד בבד עם עידוד השתלבותם החברתית. עם זאת, בבואם להשתלב בחברה כבוגרים עם צרכים מיוחדים הם נתקלים בקשיים מגוונים שנובעים בעיקר מכך שבניגוד לתקופת לימודיהם במערכת החינוך, תהליכי השתלבותם בחברה אינם ממוסדים וברורים לכל השותפים; בעוד שאנשי המקצוע השונים שמלווים אותם, מכירים את האתגרים איתם הם מתמודדים ועושים כל שניתן לשלבם בחברה, לתהליך זה שותפים אנשי החברה הסובבת שלהם תפיסות חברתיות שונות בהקשר לשילוב אנשים עם צרכים מיוחדים ולעיתים אין הים מרגישים מחויבות מוסרית כלשהי להשתתף בתהליך זה. תהליך ההשתלבות החברתית מורכב עוד יותר בשעה שמדובר בבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה), שלעיתים למדו במסגרות חינוך מיוחד סגורות עד לגיל 21 ולכן כמעט ולא זומנו עבורם חוויות השתלבות חברתית (Lifshitz, 2020). זאת ועוד, הסטיגמות החברתיות בנוגע לבוגרים עם מש"ה גורמות לאנשים רבים להימנע משילוב הבוגרים בחברה בכלל ובתעסוקה בפרט (Petner-Arrey et al., 2015).

תהליך השתלבותם של בוגרים עם צרכים מיוחדים בתעסוקה ובחברה קיבל בשנים האחרונות תאוצה לאור המחקרים השונים שהדגישו את תרומת התעסוקה לשיפור איכות חייהם של הבוגרים, שיפור שמתבטא בעיקר בעצמאות של הבוגרים עם הצרכים המיוחדים, יחסים חברתיים תקינים ותחושת מסוגלות (Reiter, 2016). בעקבות זאת, החלו לפתח במדינות שונות בעולם, ובישראל, תוכניות הכשרה לתעסוקה של בוגרים עם צרכים מיוחדים בכלל ועבור בוגרים עם מש"ה בפרט (Trembath et al., 2010). עם זאת, פיתוח תוכניות הכשרה אלה מתבסס על נקודת המבט של החברה המשלבת ואנשי המקצוע, בהתייחס לשאלה היכן לדעתם השילוב יהיה יעיל

יותר ומה מתאים יותר לבוגר עם מש"ה. גישה זו מנוגדת לגישה ההומניסטית (Reiter, 2008) לפיה יש לברר עם הבוגרים עצמם מהן מטרותיהם והיכן יעדיפו לעבוד ורק לאחר מכן לבדוק איזו תוכנית הכשרה תתאים להם. בהתאם לחוק החינוך המיוחד וחוק השילוב וההכללה, ילדים שאובחנו עם מש"ה לומדים במערכת החינוך במסגרות בהן הם מקבלים את התמיכה הלימודית הנדרשת להם בד בבד עם שילובם במסגרות חינוך כוללניות ככל שניתן. למרות המסר הברור שהם וחבריהם ללימודים מקבלים; שיש לשלב בחברה אנשים עם צרכים מיוחדים, עם סיום לימודיהם במערכת החינוך בגיל 21, נפסק הקשר עם מערכת החינוך. בעוד שמשרד הרווחה דואג להכשירם לתעסוקה במסגרות שונות, לא מוצעת להם באופן גלוי האפשרות להשתלב בדרך כלשהי כעובדים במערכת החינוך בה למדו כל השנים. יתרה מכך, אף שחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בישראל, התשנ"ח-1988, מתיר לבוגרים עם מש"ה המעוניינים לעבוד במערכת החינוך לעשות כן, נדיר שמי מהם משתלב במערכת זו כעובד מן המניין. לאור העובדה כי הסיבות להיעדרותם של הבוגרים עם מש"ה ממערכת החינוך לא ידועות באופן ודאי, מטרתו העיקרית של מחקר ראשוני זה הייתה לבדוק את הנושא מנקודת מבטם של מובילי יישום תהליכי השילוב במערכת החינוך בישראל. מטרות המחקר התמקדו בהבנת עמדותיהם ותפיסותיהם של המשתתפים בנוגע לשילוב בוגרים עם מוגבלות שכלית כאנשי צוות בבתי ספר ובגני ילדים, בד בבד עם הבנת צורכיהם של מחנכים, מקבלי ההחלטות ומובילי יישום מדיניות השילוב בהקשר של פיתוח ויישום תהליכי שילוב בוגרים עם מוגבלות שכלית כאנשי צוות בבתי הספר ובגנים. הבנת עמדות אלה מהוות הכרחית כבסיס להצגת אפשרות תעסוקה במערך החינוך עבור בוגרים עם מש"ה וברור ראשוני אם הם כלל מעוניינים להשתלב כעובדים במערכת החינוך.

איסוף הנתונים במחקר זה בוצע במסגרת ראיונות עומק אינדיבידואליים חצי מובנים בהם השתתפו בסה"כ 75 מובילי יישום מדיניות השילוב וההכללה בישראל, מהם 15 מנהלי בתי ספר, 15 מתכשרים לניהול בבתי ספר, 15 עובדים סוציאליים המלווים בעבודתם בוגרים עם מש"ה, 15 מנהלים בעמותות או מנהלי הוסטלים לבוגרים עם מש"ה ו-15 מנהלי אגפי חינוך מיושבים שונים בישראל. לאחר ניתוח תוכן מעמיק שבוצע על ידי שתי חוקרות נפרדות, הוגדרו 8 קטגוריות שאפשרו ללמוד על הדרכים בהן ניתן לקדם את תהליכי השילוב של בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך. שמונה קטגוריות אלה התייחסו לתחומים הבאים: מידת ההיכרות של המרואיינים עם ילדים או בוגרים עם מש"ה; תפיסת מטרות השילוב של תלמידים עם מש"ה במערך החינוך בישראל; עמדות המשתתפים כלפי שילוב בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך; הבנת יתרונות השילוב של בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך; הבנת חסרונות השילוב של בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך; בחירת תפקידים במערכת החינוך לצורך שילוב תעסוקתי של בוגרים עם מש"ה; התנאים הדרושים לשילוב בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך; גורמים מרכזיים בקביעת שילובם של בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך.

כפי שגכת לעיל, מטרת המחקר המרכזית הייתה ללמוד על תפיסת מובילי יישום מדיניות החינוך את שילובם של בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך, וזאת על מנת לקדם תהליך השתלבות זה בעתיד. מתוך תשובותיהם של כל המשתתפים במחקר זה עולה כי למרות היכרותם את חוק השילוב, חוק הנגישות, וחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בישראל, הם לא העלו בדעתם כי אכן ניתן לשלב בוגרים עם מש"ה במערכת החינוך. עם זאת, בעקבות הראיונות הם הביעו הסכמה כי תהליכי השתלבות אלה הם הכרחיים בחברה הומאניסטית, אך יש לגבות תהליכים אלה בתקצוב מתאים ובליוי מקצועי של הבוגרים ושל קהילת בתי הספר המשלבים.

מילות מפתח

מוגבלות שכלית התפתחותית, שילוב, תוכניות התערבות, מנהלי בתי ספר, מובילי שילוב, עובדים-סוציאליים

- [למחקר המלא באתר הקרן](#)
- [למאגר מחקרי קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)